

SAVAŞTAN DOĞAN BİR TİP: “HARP ZENGİNİ”*

Meral DEMİRYÜREK**

ÖZET

I. Dünya Savaşı, Harb-i Umumi ifadesinden hareketle de anlaşılacağı üzere, sadece savaş meydanlarında yaşanmamış, başta savaşan ülkeler olmak üzere bütün dünya devletleri için genel yıkıcı bir rol oynamıştır. Savaş esnasında ve sonrasında siyasî, ekonomik ve sosyal değişimler bütün dengeleri altüst etmiş, yeni değer yargıları ve davranışlar geliştirmiştir. I. Dünya Savaşı'nın doğurduğu siyasî, ekonomik ve sosyal şartlar doğal olarak edebiyatı da etkilemiştir. Başta ekonomik sebepler yüzünden meydana gelen değişimlerin edebî sonuçları da olmuştur. Bunlardan birisi “harp zengini” kavramının doğuşu ve bu kavramı somutlaştıran yeni bir tipin teşekkülüdür. Fransa’da eski ve köklü zenginlerden ayırt etmek için savaş vurguncularına “yeni zengin” adı verilirken, I. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Türkiye’deki basın yayın organlarında “harp zengini” ifadesi kullanılmaya başlandı. Burada kastedilen “Harb-i Umumi” sırasında çeşitli gayrimeşru yollarla zengin olmuş kişilerdi. Şeker, un gibi temel ihtiyaç maddelerini büyük miktarlarda alıp devletin vagonları aracılığıyla taşıyan ve türlü usulsüzlüklerle bunları fahiş fiyatlarla satan, içinde tanınmış kişilerin de bulunduğu, bir zümre hızla ve anormal bir biçimde zenginleşir. Devrin *Sabah*, *Vakit*, *Tasvir-i Efkâr* gibi gazetelerinde sürekli konuyla ilgili yazılar yayımlanır, kolay ve kanun dışı yollardan zenginleşenler eleştirilir, hatta bu kişilerin isimleri teşhir edilir. Ayrıca hükümetin problemin çözümüne yönelik uğraşları desteklenir. Gazete ve dergilerdeki eleştiriler sadece fikir tartışmaları düzeyinde kalmaz, edebî eserlere de yansır. Ahmet Emin Yalman’ın kullanımıyla “harp zengini” kavramı hızla yaygınlık kazanır ve savaş zenginlerini konu alan sohbet yazıları, romanlar ve hikâyeler yazılır, karikatürler çizilip albümler yayımlanır. Kavram ve tip savaşın bitiminden sonra, Cumhuriyet yıllarında da Türk edebiyatındaki varlığını sürdürür. Sermet Muhtar Alus’un *Harp Zengininin Gelini* (1932, 1934) adlı romanı buna örnektir.

* Bu çalışma, Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, Hacettepe Üniversitesi ve Károli Gáspár University iş birliğinde 03-05 Kasım 2014 tarihlerinde Budapeşte’de düzenlenen “100. Yılında Birinci Dünya Savaşı” Uluslararası Sempozyumunda sunulan bildiri metninden makaleye dönüştürülmüştür.

Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Doç. Dr. Hitit Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, El-mek: meraldemiryurek@hitit.edu.tr

Bu çalışmanın amacı “harp zengini” kavramının Türk basınında ve edebiyatında yer alış sürecini çeşitli örneklerle tespit edip aynı başlık altında yazılmış, ancak bugüne değin herhangi bir çalışmada yer verilmemiş edebî eserleri, gazete ve dergilerden yararlanarak ortaya çıkarmak ve bunları incelemektir. İlaveten “harp zengini” ifadesiyle tanımlanan tipin özelliklerini ve edebiyatımıza yansımalarını değerlendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: I. Dünya Savaşı, harp zengini, roman, hikâye, Türk edebiyatı.

A CHARACTER BORNED BY THE WAR: THE WAR PROFITEER

ABSTRACT

French novelist Stendhal said: “a novel is a mirror carried along a high road. At one moment it reflects to your vision the azure skies, at another the mire of the puddles at your feet...” The World War the first had not only the social, economic and political results but also literary results. One of the literary results was the theme of “harp zengini” (the war profiteer). In the last year of the World War the first one can see a statement of “Rich men of the War” in the Turkish press. The Turkish press criticized the rich men earning a lot of money with corruptions during the war and called them as “Rich men of the War”. In addition to this, Turkish authors wrote and published some novels and stories concerning the “Rich men of the War”. Such as Omer Seyfettin, Orhan Mithat, Aka Gündüz, Huseyin Rahmi. This article focuses on their works. Because of they wrote in newspapers and magazine, their stories and novels couldn't release up to the present. The aims of this study are to reveal the novels and stories concerning the “Rich men of the War” and to evaluate the reflections of this statement on the Turkish literature.

STRUCTURED ABSTRACT

Wars always create more problems than they solve. As it can be seen from the World War I that whole world and humanity were affected negatively before, during, and after the war. It has been known as a fact that literature is a mirror of the society. Therefore, each literary text reflects the truth of situation of society. Literature frequently presents a picture of what societies think, talk and do in the humanity. Thus, factors affecting social life as wars, effects on literature. For instance, a new term “the war profiteer” ensued after the World War I in Turkish literatures as newspapers, novels, and stories. Who and why the war became profiteer after the World War I although most of people became poor around the world? Numerous newspapers such as *Sabah*, *Vakit* and *Tasvir-i Efkar* mentioned and discussed that term in that time. Also this kind of discussion was appeared in Turkish literatures, stories and novels.

After natural and human-made disasters such as earthquake, hurricanes and wars, numerous problems arise around the world

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

because of the authority gap. While this kind of problems make some individuals become poor, others earn more power and money during the destruction in many countries. This is an unavoidable factor of wars. Ahmet Emin talks about types of riches. According to him there are three types of rich in Turkey. First of all, people can become rich by producing many things with their dignity. Second, people can become rich because of stock exchange transaction. The last, individual gets rich by illegality. The aim of this study is ascertaining examples of the notion of "the war profiteer" and its process in the Turkish press and literature. It is also planning to reveal and analyse belles-lettres, newspapers and journals which speaks of the war profiteer after the World War I.

It is possible to say by looking at history of Turkish literature that although there are numerous novels, stories, newspapers journals about the war profiteer after the Great War, academic studies on the war profiteer is very few and insufficient. For instance, the articles of Kacıroğlu (2009) and Van Het Hof (2010) are over this term. However, they refer some novels. They are not using newspapers and journals sufficiently. In fact, there are various articles which are waiting for to be searched over the Great War at the press from right after the World War I until republic period. This study also aims to mention about these articles.

Some novels or stories are inspired from real events or peoples. Therefore, Information which is determined by looking at newspapers, magazines, and archives is going to be comparing with a real individual or incident. Although there are connections between Literature and History, it is not necessary for Literature to go into historical detail or to discuss each point. However, narrate or researcher can find whom or what writer mentioned about. After the Great War, new "type of people" occurred in many countries. They call them "the war profiteer" in Turkey, "new rich" in France. Then, writers adjusted these types in their books. Sermet Muhtar Alus's novel named "*Harp Zengininin Gelini (The Bride of the War Profiteer) (1932, 34)*", is an example for this.

The indication of the study shows that there are connection between arts, literature and the truths of life and history. Literatures and arts are inspired by the real life. In fact, the paper proves it by giving exams from the journals, newspapers and novels which mentioned meaning of the war profiteer that is occurred right after the Great War in Turkey. For example, newspapers as *Vakit* and *Sabah* had news several time over sugar corruption. Authors' point of view is the perspective that corruptions rose to the surface because of the war and authority gap in Turkey along with the world. These kinds of books and press also have numerous points of view and information over the World War I. Researchers needs to analyse it deeply. This study also can be evaluated within the context of fiction-nonfiction and history-literature.

In conclusion, the World War I effected the political social and economic situation of society. Individuals who are the constituent of humanity also affected from this issues negatively. However, some persons became rich easily by taking advantage of authority gap. During the Great War, the war profiteer came into existence with the

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/16 Fall 2015

Ottoman Empire and France, Germany, and America. In beginning, amenable to France press, Turkish press were using the notion of “new riches” for those people who became riches very quickly. Afterwards, notion of “the war profiteer” is situated in Turkish press, novels, and stories. Kazım Şinasi and Ahmet Emin (Yalman) was the first people who distinguished “riches” from “the war profiteer”. Especially Ahmet Emin called people’s attention to these differences. Newspapers such as *Vakit*, *Sabah*, *Tasvir-i Efkar* and journals like *Yeni Mecmua*, *Büyük Mecmua*, *Diken* and *Donanma* published over war crimes as profiteering sugar and flour. Thus, people and intellectual reacted to the war profiteer. After 1918, numerous literary texts started to mention this notion. Some Turkish authors such as Refik Halit, Hüseyin Rahmi, Sermet Muhtar stated about the war profiteer in their writings. Having these kinds of terms in newspapers, journals, novels and stories show that literatures reflect the problems of societies. Therefore, researchers need to study most of terms which is taking a place in society as “the war profiteer” to show problems and values of the humanity.

The Ottoman Turkish press and literature criticized the rich people earning a lot of money with corruptions during the World War I and called them as “Harp Zengini” (Rich men of the War, the war profiteer). Some authors wrote some novels and stories. This article focuses on their works. However their stories and novels couldn’t release up to the present. The aims of this study are to reveal the novels and stories concerning the “Rich men of the War” and to evaluate the reflections of this statement on the Turkish literature.

Keywords: the war profiteer (harp zengini), novel, story, Turkish literature, World War the first.

Giriş

Bir toplumun bütününe veya çoğunluğunu yakından ilgilendiren göç, deprem, savaş gibi sıra dışı olayların sonucunda dengelerin sarsılması veya düzenin tamamen bozulması nedeniyle günlük yaşantıda somut birtakım olumsuzluklar hızla baş gösterir. Bu tür durumlarda, meydana gelen siyasal, sosyal ve ekonomik temele dayalı problemlerin kaynağında otoritenin mevcut şartlar içinde ülkeyi iyi yönetememesinden doğan zafiyet yatmaktadır. Özellikle savaş ortamlarındaki belirsizlik, hızlı karar alma mecburiyeti ve ilginin tam olarak düşmanla mücadeleye odaklanması gibi normalin dışında seyreden şartların getirdiği olumsuzlukları, kendi lehlerine kullanmak isteyecek birtakım fırsatçıların türemesi kaçınılmazdır. Ekonomik bozulmanın toplumdaki insan ilişkilerini her aşamada erozyona uğratmasının da bu kötüye gidişte etkisi büyüktür. Bütün bunların devamında sanat ve kültür bağlamında bir etkilenmenin olması ve devrin karakterini yansıtan çeşitli sanatsal ve edebî ürünlerin meydana gelmesi kaçınılmazdır. Edebiyat kuramları açısından düşünülüp sanatın topluma tutulan bir ayna olduğu gerçeği doğrultusunda bakıldığında, her edebî metin olduğu dönemin ve toplumun izlerini kalın veya ince çizgiler halinde taşır. Sanatçı yaşadığı zaman ve zeminden az veya çok etkilenir ve eserlerinde yer verir. Kimi dönemlerde karakteristik yapılar söz konusudur. Göz ardı edilemeyecek kadar yoğun bir biçimde benzerlikler taşıyan tiplerin toplumdaki varlığı ve onların etrafında örülen dikkat çekici nitelikteki yaşam tarzlarına bağlı özellikler, devrin sanatçıların kalemine ilham verir. I. Dünya Savaşı (1914-1918) yıllarında hem dünyada hem Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde ortaya çıkan “harp zengini” tipi de bunlardan biridir.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

I. Dünya Savaşı'nın başlangıcından kısa bir süre sonra savaşa dâhil olan Osmanlı İmparatorluğu, bir yandan cephelede düşmanla mücadele ederken bir yandan da İstanbul merkez olmak üzere ekonomik bir krize girmiştir. Kısa sürede enflasyonun büyük bir artış göstererek % 400'lere ulaşması toplumdaki dengeleri altüst etmiştir. Osmanlı düzeninde belli bir refah düzeyine sahip bulunan asker ve memur kesimi hızla yoksullaşırken üretim yapan köylü, onun ürününe aracılık eden tüccar, dağıtımını yapan perakendeci aynı hızla zenginleşmiştir. Savaş ortamının kaygan zemininde meşru kazançtan söz etmek neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Yeni piyasaya sürülen kâğıt paraya güvenilmemesi ve mal fiyatlarının sürekli artacağı yönündeki beklenti ise az da olsa birikimi bulunanları ticarete sevk etmiş, memurların dahi ticarete yönelmelerine sebep olmuştur. Bu yüzden savaşın son yıllarında artık herkes servetini mala dönüştürmeye çalışır hâle gelmiştir. Bu durum, mal istifçiliğini ve beraberinde karaborsayı doğurur. Böylece kısa sürede gayrimeşru yollardan zengin olan yeni bir sınıf oluşurken onların yanı başında savaşa kadar maddi sıkıntı görmemiş, belli bir refah seviyesine sahip sınıfın sefaleti ortaya çıkar. Sonuç olarak, Osmanlı'nın başkenti zenginliğin ve sefaletin bulunduğu bir yer haline gelir (Toprak, 2012: 541-550).

Savaşın sonlarına doğru Türk basınında ülkenin siyasal ve ekonomik şartlarındaki olağanüstü halin doğurduğu meseleler derinlemesine ele alınmaya, birtakım çözüm yolları önerilmeye ve kamuoyu oluşturulmaya başlandı. Ayrıca şartları kendi çıkarları doğrultusunda kullanarak kesesini dolduran "türedi zenginler" teşhir edildi. Fransızcada "yeni zengin" (néo riches), İngilizcede "savaş vurguncusu" (war profiteer) olarak ifade edilen bu yeni olumsuz zengin tipi için Türkçede "harp zengini" söylemi yaygınlaşarak kavramlaştı.

Basında Harp Zenginleri

Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'na girmesiyle birlikte dönemin basınında ana gündem maddesini doğaldır ki savaşa dair ayrıntılar oluşturmuştur. Savaşa müdahil olan diğer ülkelere dair haberler, cephelede gelen son durum bilgileri ve İstanbul başta olmak üzere cephe gerisinde yaşanan gelişmeler gazete ve dergi sayfalarında sığacağı sığacağına yer bulmuşlardır. Haberler çeşitli yazarların makale, sohbet, hikâye ve benzeri edebî metinleriyle birleşerek devrin basınına zengin bir içeriğe kavuşturmuştur.

İhtiyaç maddelerinin temin edilememesi ve halkın alım gücündeki zayıflamaya, fakirleşmeye inat toplumda hiç hak etmedikleri halde sunî bir biçimde ortaya çıkan ve hızla zenginleşen bir grubun meydana gelmesi toplumdaki bütün dengeleri altüst etti. Ekonomik bozulmaya bağlı olarak ortaya çıkan bu yeni durumun sadece Osmanlı İmparatorluğu'nda değil diğer ülkelerde de geçerli olduğu gazete ve dergilerde yapılan çevirilerden anlaşılmaktadır. Örneğin *Yeni Mecmua*'da 14 Mart 1918 tarihinde yayımlanan "Fransa'da Yeni Zenginler" başlıklı yazıda Fransızca bir makaleden yapılan çeviriden alıntılar yapılarak muhtekirlerin (vurguncuların) Fransa'da kömür, patates istiflemelerinden, iki ay süreyle kapatılan pastacı dükkânlarının ansızın açılarak un yerine pirinç unu kullanma talimatıyla karşı karşıya kaldıklarından ve bu arada pirinç ununun değer kazanacağını önceden haber alan bir zümrenin büyük kâr elde ettiğinden ayrıntılarıyla bahsedilir. Yazara göre, ticari açıdan anormal bir hareketliliğin yaşandığı bu ortamda herkesin alın teriyle kazandığı parayı kasasına yığan vurguncuların her türlü vatani, insani ve milli hisleri kaybolmasına rağmen kanunen hiç bir şey yapılamamaktadır. Hâlbuki Fransız devrimi esnasında Maximilien Robespierre (1758- 1794) böylesi hainlerin ya kafalarını giyotine vurdurmuş yahut sürgüne göndermiştir (*Yeni Mecmua*, 1918: 228). Fransa'da 1914'ten itibaren ortaya çıkan bu "yeni zengin" sınıfının varlığından haberi bulunan Türk basını, kendi toplumlarında da benzer örneklerle rastladıklarından konuyu kavram adlandırması boyutundan başlayarak ayrıntılarıyla ele alırlar. *Yeni Mecmua*'daki "Harp Zenginleri" başlıklı yazısında Kazım Şinasi, hızlı ve gayritabii bir biçimde zenginleşen bu gruba Fransız basınının "yeni zengin", Türklerin ise "harp zengini" adını

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

verdiklerini belirtir ve Fransızların “eski” zenginleri tenzih ettiklerini, kendilerinin de 1914 Ağustosundan itibaren her zenginleşeni “harp zengini” olarak kabul etmediklerini açıklar. Kazım Şinasi, piyangodan ikramiye kazanan ya da miras yoluyla zenginleşenleri hariçte tutarak harp zengininin özelliklerini şöyle sıralar:

“Harp zengini denince hatırıma harp esnasında ve harpten tevellüd eden fevkalade hâller içinde biraz ihtikâr ile biraz da meşru olmayan vasıtalarla büyük büyük servetler kazanmış adamlar geliyor. Bunların da ekserisi “sonradan gören”lerden ibaret olduğu için “harp zengini”ni halinden yaşayışından, hatta yürüyüşüyle bakışından, anlamak mümkündür” (Kazım Şinasi, 1918: 237).

Kazım Şinasi *Yeni Mecmua*'nın 25 Nisan 1918 tarihli sayısındaki “Yine Harp Zenginleri” başlıklı bir diğer yazısında bu kez Ahmet Emin (Yalman) Bey'in harp zengini aleyhtarlığından ve onun harp zenginleri sınıflamasından söz eder (Kazım Şinasi, 1918: 298). Hakikaten *Vakit*'in 20 Nisan 1918'de yayımlanan nüshasındaki “Harp Zenginliğinin Nev'ileri” başlıklı çok ses getiren yazısında Ahmet Emin, önce harp zenginliğinin Almanya'da ikiye sonra da bizde üçe ayrılmasına yer verir. Almanya'daki Daimler adlı şirketin Alman kamuoyunda memleketi sayesinde çok para kazandığı halde hamiyetsizlik göstermesine duyulan tepkiler sırasında zenginliğin iki türlü olduğu üzerinde durulduğundan bahseder. Buna göre, bir faydalı üretimde bulunarak elde edilen servet bir de üretici ile tüketici arasına fuzuli yere girerek, her iki tarafı soyarak elde edilen servet vardır. İkinci tür harp zenginliğini hiç kimsenin savunması mümkün değildir. Bizdeki harp zenginliğini ise Ahmet Emin “halk gözünde” vurgusu yaparak üçe ayırır:

“1-Hakiki bir kabiliyeti, haysiyeti ve izzet-i nefsi olan ve istihsalat tarikiyle para kazananlar

2-Serveti hava oyunları veya borsa muameleleriyle kazanmış olmakla beraber istimal ve istihlak nokta-i nazarından akılları başında olan zenginler

3-Havadan kazanılmış paraları ‘dillere destan olacak surette sefahat sahalalarında’ yiyenler.”

Ahmet Emin Bey, üç tür harp zengini içinde toplum için en zararlı kabul edilmesi gerekenleri üçüncü gruptakiler olarak görür ve gösterir. Onlardan herhangi bir ad altında yardım veya bağış alınmasını da Ahmet Emin onaylamaz. Çünkü mevcut şartlar devam ettikçe harp zenginlerinin verdikleri vergiyi de yaptıkları yardımı da kat be kat halka ödetecekleri düşüncesindedir. Harp zenginleri fakirlerin ve orta hallilerin elinde, avucunda bulunan parayı kemirdikçe ülkenin gerçek serveti hızla azalacak ve malum kişilerin kontrolünde insaniyet için değil, zevk ve israf içinde tüketilecektir. Dünyanın her yerinde hüküm süren bu durumdan kurtulmanın çaresi yıkıcı tenkitler, acı sözler yerine şifa çareleri aramaktır. Ahmet Emin, mevcut olumsuzluklardan kurtulmak için iç borçlanma (dâhili istikraz) yoluna gidilmesini ekonomik mânâdaki yolsuzlukları önlemede en etkili tutum olarak görür. Bu düşüncesiyle Ahmet Emin, hükümetin ve maliye nezaretinin hareket tarzını destekler. “Bir Şifa Çaresi” başlıklı yazısında sadece maddi durumu iyi olanların değil, geliri sınırlı olanların dahi istikraza katılmasının sağlanması için çeşitli tedbirlere başvurulabileceği görüşünü öne sürer. Alınan kararın doğruluğunu ispatlamak için Almanya örneğini verir (Ahmet Emin, 1918: 1). *Vakit* gazetesinin harp zenginleri karşısındaki olumsuz görüşünü Ahmet Emin Bey başyazar olarak köşesinde sık sık dile getirir. Ancak *Sabah* gazetesinden yapılan çıkışlar devrin basınında konuya bakış açısının aynı olmadığını göstermektedir. *Sabah*'ta “Yine Harp Zenginleri” başlığıyla yayımlanan imzasız başyazıda *Vakit* ve Ahmet Emin “gazetelerde kısmen karilerine hoş görünmek, kısmen neşriyat mevzularına tenevvü vermek, bir parça da iğneli ve eğlenceli bir vadide yürümüş olmak arzusuyla ara sıra harp zenginlerinden bahseder oldular” denilerek eleştirilir. Ayrıca Ahmet Emin Bey'in “servetleri, yani harp zenginlerini tasnif ve her sınıfı ayrı ayrı tarif ve tavsif etmesi” yanlış bulunur. *Sabah*'a göre, zenginlere karşı oluşan salt olumsuz duyguları dile getirmek yerine “hakkın müdafaa” edilmesi çok

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

daha doğrudur. Harp zenginlerinden söz açıldığında servetten ziyade şahısların hedef gösterilmesi, nesnel incelemeler yerine hissî yargılarda bulunulması sonucunda değerlendirmeler bir "tehdit", tavsiye ve nasihatler bir "ceza" şeklinde ortaya çıkmaktadır. Servet, sanki sahibinin yüzünde bir "günah damgası" halinde kalmaktadır. *Sabah*, 21 Nisan 1918 tarihli nüshasında devletin harp kazançları vergisi almasını halkın infialine bağlayan *Vakit*'in yaklaşımına da itiraz eder ve vergi veren irad sahibi bir banker ile yüzde üç bin kazanmış bir harp zengininin eşit olduğunu savunur. Hâlbuki *Sabah*'a göre, harp zenginleri cezaya çarptırılan kişiler değil de "ehl-i vatan" mevkiindedirler. *Sabah*, *Vakit*'in aksine savaştan kazanılmış paraların ülkenin faydasına kullanılması konusunda sadece yol gösterme taraftarıdır, kulak çekercesine şiddetli uyarılarda bulunmayı tasvip etmez. Hamiyet ve vatanperverlik konularında ise *Sabah*, yine herhangi bir zorlama veya dayatmanın olamayacağı, bu kadar yüce kavramların kimsenin ayağına düşürülemeyeceği, herkesin bu değerlerin kutsal huzuruna saygılı ayaklarla kendiliğinden gitmesi gerektiği fikrindedir (Sabah, 1918: 1). *Sabah* gazetesi 23 Nisan 1918 tarihli "Yine Harp Zenginleri" başlığını taşıyan bir başka yazısında *Vakit* ile aralarındaki polemiki gündeme taşımaya devam eder. *Vakit*'in gazetelerini menfaat gruplarının tercümanı olarak sunmasından rahatsızlık duyduklarını dile getirirler ve kendileri de muhaliflerini altı ayda kazanamadıkları şöhreti ve tirajı "avamın omuzlarına binerek iki sütunda" elde etmeye çalışmakla suçlarlar. Bütün bu polemiklere rağmen, Ahmet Emin'in 20 Nisan 1918 tarihinde yayımlanan ve hem devrinde hem de sonrasında sıklıkla alıntılanan harp zengini sınıflamasını, *Sabah* da 23 Nisan 1918'de sütunlarına taşır ve harp zenginlerinin bu şekilde "halk gözünde" vurgusuyla tasnif edilmesini gelebilecek tepkileri önlemek için halkı paravan haline getirerek kullanmak olarak yorumlar. Ayrıca *Sabah* başyazarı savaş ortamında zenginleşen pek çok kişinin bulunduğunu ve hepsinin de az veya çok nispetsiz ve fahiş servetler temin ettiğini, ancak bunda kabiliyetin hiç yeri bulunmadığını belirterek şeref ve haysiyetin kimde bulunup bulunmadığını *Vakit* veya *Sabah*'ın takdir etme veya dağıtma hakkının olmadığını vurgular (Sabah, 1918: 1).

Savaş boyunca Anadolu'da (Sinop, Çorum, Ankara, Bilecik) sürgünde bulunan Refik Halit, İstanbul'a dönünce karşılaştığı harp zengini tiplerinden dolayı büyük bir şaşkınlık yaşar ve her yerde onlardan söz edildiğine şahit olur. Dolayısıyla Refik Halit devrin diğer yazarlarıyla birlikte konuyu eserlerinde işlemeye başlar. *Yeni Mecmua*'nın 2 Mayıs 1918 tarihli sayısındaki "Harp Zengini" başlıklı yazısı dıştan bir gözle ve nesnel bakış açısıyla güçlü tespitler içeren önemli bir eleştiri metnidir. Harp zenginliğini tifo gibi bir çeşit hastalık olarak nitelendiren yazar, çareyi barışta görür: "Bu derdi harp doğurdu, müsalahe öldürecek, kan denizinde türeyip dal kol salan bu ahtapot sulhun temiz havasına çıkınca boğulacak, o zamana kadar tahammül; başka çare görmüyorum; meclislerden, nizamlardan fayda ummuyorum." (Refik Halit, 1918: 301). Sözlerinin devamında çabuk kazanılan paranın hazır elbise gibi iğreti durduğundan, "zenginliği sade yiyip içmekten, hindi gibi kabara böbürlene gezmekten, dışı arkasında sokak sokak gezmekten ibaret zanneden" servet sahiplerinin vatani olmadığını ve memleketin az paralı fakat çok vicdanlı insanların kolları üzerinde taşındığını vurgular. Zamane zenginlerinin ara sıra günlük kârlarının yüzde beşini yardım adı altında vermeye mecbur kaldıklarında bile bazı gazeteler tarafından alkışlanmasını eleştiren Refik Halit'in hem muhalif tutumu hem de "harp zengini" söylemini basında ve edebiyatta sıklıkla kullanarak kavramın ve tipin yerleşmesindeki öncü rolü *Vakit* gazetesinden Ahmet Emin ile benzerlik gösterir. Refik Halit, *Yeni Mecmua*'daki "Harp Zengini" adını taşıyan yazısını gazeteci meslektaşlarına şu sözlerle çatarak noktalar: "Benim kesemden zevk süren, benim sırtımda keyif getiren, benim kanımla caka satan, beni zarara soktukça sermayesini arttıran şu mahlûkatın methedecek yerini bulmak, doğrusu, yaman maharet... Gazeteciliğin bu kabil ince felsefelerini benim aklım bir türlü kavramıyor." (Refik Halit, 1918: 302). Refik Halit konuyla bağlantılı olarak *Tanıdıklarım* adlı kitabındaki "Harp ve Kadın" yazısında ise savaşın doğurduğu sosyal ve ekonomik çöküntünün en çok kadınları etkilediği üzerinde durarak gelir dağılımındaki adaletsizliğin bir başka olumsuz sonucunu dile getirir. Ona göre cephe gerisindeki

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/16 Fall 2015

kadını, eşini savaşta kaybetme korkusunun yanı sıra “moral felâketler de bekler. Manevi eziyetlerle, yoksullukla, kifayetsiz gıda ve himayesiz hayatla iki şekilde zâfa düşen kadın benliği ve kadın vücudu kolaycacık çignenmeğe müsait bir hale gelmiştir. Cephe gerisi ahlâksızlığı onu temiz hülyalarından yavaş yavaş uzaklaştırır; zorla soyar ve istemiyerek kaldırımlar üstüne atar. Savaşta erkek cephelerde kırılır, kadın caddede... Biri ölse de temiz kalır, şehamet sahasında yer almıştır; öteki yaşasa da kirli kalır, sokak malıdır” (Refik Halit, t.y: 149).

Savaş uzadıkça İzmir ve İstanbul gibi merkezlerde vurguncuların sayısı çok artmasına rağmen Osmanlı Hükûmeti zorlayıcı tedbirler almak için zamanında harekete geçmemiştir. Ancak birçok bocalamadan sonra yaptırımların lüzumunu anlamış ve çok geç bir tarihte (24 Mayıs 1917) “İhtikârın Men’i” hakkındaki Muvakkat Kanunu çıkarabilmiştir (Eldem, 1994: 73). Geçen yıllar içinde halkın başlıca gıdası “çamur gibi kara ekme” olmuş, geniş halk yığınları yiyecek bulamamıştır. Öte yandan İttihatçılara bağlı ayrıcalıklı kişiler ise sonsuz servet yaparlar. Harbiye Nezareti Levazım Dairesi Başkanı Topal İsmail Hakkı Paşa’nın hırsızlığı dillere destan olur. Kamuoyunun sesi durumundaki aydınlara susmaları için ısmarlama eserler yazdırılır, bol keseden hediyeler verilir (Sertel, 1968: 44, 46). Nitekim savaşın sonuna yaklaşıldığı sıralarda asıl mücadelenin cephe gerisinde devam edeceği devrin basınında çıkan haberlerden anlaşılmaktadır. Vurguncuların gayrimeşru yollardan kendilerine vagon tahsis ettirmeleri ve şeker getirterek fahiş fiyatlarla tüketiciye satmaları aylarca kamuoyunu meşgul eden konuların başını çeker. *Vakit*, *Tasvir-i Efkar* ve *Sabah* gibi gazetelerde konuyla ilgili ayrıntılar doludur. Özellikle *Vakit* gazetesi şeker meselesine her sayısında hiç aksatmadan sayfalarında yer verir. Gelen ihbar mektuplarını ve onlara verilen cevapları aynen yayımlar. Vagon ticaretinin yasaklanması için adeta savaş açar (Ahmet Emin, 1918: 1). Bu süreçte dikkat çekici olan ise yapılan usulsüz işlere Ayıntab mebusu Fazıl Bey gibi bazı mebusların adının karışması ve Ali Haydar Mithat Bey başta olmak üzere diğer mebusların şeref ve haysiyetlerinin bu gayrimeşru işlerden zarar gördüğü (Mehmet Asım, 1918: 1) gerekçesiyle gazetelere çeşitli mektuplar yazarak meslektaşlarına ve yaptıklarına tepki göstermeleridir (“14 Vagon Şekeri Kim Getirdi?”, *Vakit*, 5 Ağustos 1918: 1; “14 Vagon Meselesi”, *Vakit*, 6 Ağustos 1918: 1-2; “Şeker Meselesi Yeni İfşaat”, *Vakit*, 7 Ağustos 1918: s. 1-2 vd.).

Savaş edebiyatının kaynakları savaş konularını işleyen edebî sanat eserleridir (Duman-Güreşir, 2009: 30). Nitekim I. Dünya Savaşı’nın sonunda patlak veren usulsüz işler neticesinde yeni bir tip ortaya çıktı. Vurgunculuk yapan, haksız bir biçimde hızla zenginleşen ve kolay para kazandığı için aynı şekilde çok abartılı ve göze batacak kadar çok ve kolay harcayan bu tipe bütün kamuoyu “harp zengini” adını taktı ve bu tipin zamanla sadece basında ve reel hayatta değil edebiyatta da çeşitli örneklerle yansımaları görüldü. Harp zenginlerini konu alan birçok eser yazıldı, bir “harp zengini” edebiyatı meydana geldi.

Edebiyatta Harp Zenginleri

Harp zenginlerinin I. Dünya Savaşı’nın bitimine doğru ekonomik dengelerin iyice bozulmasına sebep olmaları ve savaşın getirdiği olumsuz şartları kendi lehlerine çevirip sunî bir biçimde zenginleşen bir zümreye dönüşerek toplumda kök salmaya başlamaları sonucunda çeşitli edebî ürünlere konu teşkil etmeye başladılar. Harp zengini tipi, Türk edebiyatında karakteristik özellikleriyle farklı eserlerde benzer biçimlerde tekrar tekrar işlendi. Devrin yazarları, kurgunun imkânları dâhilinde, harp zenginlerini toplum gözünde küçük düşürmek, onlarla alay etmek ve abartılı yönlerini karikatürize etmek suretiyle olumsuz bir tip yarattılar. Böylece Tanzimat döneminin alafranga züppe tipinin yerini 1918’lerden itibaren harp zengini tipi aldı. Hatta harp zenginlerini tiplendirme işi ehil ellerde karikatürlere dönüşerek albümleri doldurdu. Meselâ, bu dönemde Sedat Simavi, *Yeni Zenginler* (1918) ve *Harp Fakirleri* (1918) adıyla iki karikatür albümü yayımlar (*Yeni Zenginler*, 1918; *Paramparça -Yeni Zenginler Harp Fakirleri-*, 1993). Türk edebiyatı tarihine bakıldığında konuyla ilgili olarak yazılan hikâye, roman, sohbet ve benzeri eser

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/16 Fall 2015

sayısı belli bir külliyat oluşturacak kadar çoktur. Bu edebî metinler bağlamında “harp zengini” tipini ele alan bilimsel çalışma sayısı ise çok az ve yetersizdir. Şimdiye kadar yazılan birkaç makalede (Kacıroğlu, 2009; Van Het Hof, 2010) sadece kitap halinde yayımlanan bazı romanlar dikkate alınmış, gazete ve dergiler aracılığıyla basın taraması yeterince yapılmamış, tefrikalar göz ardı edilmiştir. Hâlbuki gazete ve dergi sayfaları arasında I. Dünya Savaşı’nın sonlarından başlayıp Cumhuriyet döneminde de devam eden ve bir kısmı henüz akademik ve bilimsel yayınlara girmemiş bulunan çok sayıda eser vardır. Bu çalışmada sözü edilen eserlerden örneklere yer verilmiştir.

Harp Zengini ile Mülakat: Orhan Mithat imzasıyla *Donanma* mecmuasında yayımlanan “Harp Zengini ile Mülakat” (17 Teşrinievvel 1334: 2197-2201) başlıklı yazı, musahabe (sohbet) olarak gösterilse de kurgusal özellikler taşıması nedeniyle realist bir hikâyedir. Anlatıcı, arkadaşlarının ve kendisinin “borsa meydanı kahramanları” olarak nitelendirdikleri harp zenginlerinin bir çeşit cinnet geçirdiklerini, bu yüzden de ne kazandıklarını ne doyduklarını bilmediklerini bir konferansta uzmanından dinlerler. Akıl hastalıkları uzmanı, harp zenginliği hastalığı ile uyuz ve kuduz arasındaki benzerliği şöyle açıklar: “Uyuzla ihtilat ettikleri zaman alüfte güruhundan olan taife-i nisa aynı tehlikeye maruz kalır. Kuduz illeti Allah muhafaza büyürse, en ziyade bakkallar arasında salgın bir halde tahribat yapar. Aks-i tesirati bomboş midede görülür. İletin geçen sene şeker hastalığıyla ihtilatı herkesi korkuttu... Harp zenginlerini asabi buhranlar içinde bırakan şeker illeti halka şekersizlik illetini getirdi” (Orhan Mithat, 1334: 2197-2198). Anlatıcı ve iki arkadaşı alaycı ve ironik bir üslupla dile getirilen bu benzetmeleri ve değerlendirmeleri çok yerinde bulurlar ve harp zenginlerini yakından incelemek isterler. Anlatıcı, dört yıl boyunca okulda beraber okuduğu arkadaşlarından birinin harp zengini olduğunu ve onu ziyarete gidebileceklerini söylediğinde hikâyenin gelişme kısmı başlar. Harp zenginlerinin toplandığı Galata tarafındaki mekân özellikleri otomobillerin çokluğu, kalabalık, şarap fıçısı taşıyan hamallar, şarap, mastika, balık, piyaz ve benzerinin kokusuyla tasvir edilir. Yanına gittikleri harp zengininin çalıştığı hana sanki savaş hiç uğramamıştır. Etraf kanlı canlı, kılık kıyafeti yerinde neşeli, canlı, “ellerindeki çekleri, deste deste banknotları asar-ı müfide kütüphanesinin roman külliyatı gibi lâkaydane” taşıyan birtakım adamlarla doludur. Anlatıcının eski arkadaşı olan harp zengininin ofisi, temiz ve sık kıyafetli uşağı, duvarlarındaki tabloları, yerdeki halıları, tavandaki elektrikli avizeleri ve maun koltukları ile şatafatın ve gösterişin bütün öğelerini taşır. Nitekim fazla kaymak yediği için (!) hazımsızlık çeken ve göbeği dizlerine kadar inen görünümüyle harp zengini arkadaşı, bu mekânla tam bir uyum içindedir. Misafirlerine savaş ortamında sıradan insanların asla bulamayacağı kalitede sigaraları “pırlantalı altın tütün tabakası”ndan ikram eder. Bütün şikâyeti fazla yemekten dolayı mide sancısı olan harp zengini önceki gece yiyip içtiklerini bütün ayrıntılarıyla anlatır: “Sofrada söze daldık; lakırdı ile biraz fazlaca yemişim galiba. Su böreği ile fıstıklı yassı kadayıfı çok severim. Dayanamadım yedim. Sonra, kahve... Biraz çilekli, biraz vanilyalı dondurma yedim. Kâtip kayısı getirmiş dediler, biraz da ondan yedik... Buzlu portakal şerbeti içtim... Dört tane de portakal yedim... gece geç vakte kadar oturunca insanın içi bayılıyor. Biraz kahvaltı ettik” (Orhan Mithat, 1334: 2200). Onun sürekli yediklerinden söz etmesi anlatıcıyı ve iki arkadaşını çileden çıkarır ama belli etmezler. Bu sırada anlatıcı, buldukları odayı ve eski arkadaşı yeni harp zengini kelimelerle resmeder: “Kapının önünde ipek işlemeli yaldızlı bir paravana, İngiliz mamulatından çifte aslan markalı esvab dolabı kadar büyük kasa, pirinç kornişli ipekli perdeler, maroken koltuklar duvarda ipek seccadeler, antika çini tabaklar, yazıhanenin üstünde çifte elektrik lambası... kıyafetine göz gezdirdim; kumlu siyah elbise, glase rujan fotinler, kravatının üstünde zümrüt çerçevesi pırlanta kol düğmeleri, parmak kalınlığında altın kordon, gümüş ipekli fantezi yeleğinin üstünde parıl parıl yanıyordu” (Orhan Mithat, 1334: 2200).

Anlatıcı ve arkadaşları, harp zenginine açlık ve yokluktan söz edecek olurlar. Ancak harp zengini, anlatıcıya “dört seneden beri bu kadar şiddetli kahkaha işitmedim” dedirtecek tarzda

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/16 Fall 2015

kahkahalarla gülerak aksini savunur ve bu tür görüşleri savaş aleyhtarlarının propagandası, yalan sözler olarak nitelendirir. Memleketin içinde bulunduğu bolluk ve bereketi (!) sayıp dökmeye başlar: “Kaldırımlarda çakıl taşı gibi ekmeleler yığılmış, kum gibi ahali birikmiş, alan satan hadsiz hesapsız sonra erzak bolluğuna ne diyeceksiniz? Őiřli’de harpten evvel dört bakkal dükkânı vardı. Şimdi küçük büyük tam kırk dört dükkân var. Hepsi de fabrika gibi işliyor. Tatlıcı dükkânları adam almıyor, memleket hiçbir zaman bu kadar bolluk, refah yüzü görmedi. Sokaklarda otomobilden arabadan geçilmiyor, Adalar’a akın eden halkı görmüyor musunuz? Kahkahalar Maltepe sahilinden iştiliyor. Her akşam Büyükada’ya on altı istibot hareket ediyor. Adalar ada olalı böyle gün görmedi. En fakir kadınlara varıncaya kadar ipekliler içinde geziyor. Günde kaç yüz bin liralık erzak elden ele devrediliyor” (Orhan Mithat, 1334: 2201).

Zekeriya Sertel anılarında, savaş ortamında insanların başlıca gıdaları kara ekmeği bile bulamaz hale geldiklerini, çocukların sütsüz, hastaların ilaçsız kaldığını anlatır. Bin bir güçlükte elde edilen ekmeğin de her geçen gün rengi kararmış adeta çamurdan yapılmış hissi vermiştir (Sertel, 1968: 44). Böyle bir manzarayı yok farz eden, görmeyen veya görmezden gelen harp zenginlerinin hangi ruh hali ve bakış açısıyla hareket ettiklerini “Harp Zengini ile Mülakat” hikâyesinin kahramanı olan sonradan görme zengin tipi, sürdürdüğü abartılı ve şaşaalı hayatı, normal hatta “orta halli” görür. Anlattığı şu ayrıntılar hem anlatıcı ve arkadaşları hem de okuyucu için şaşkınlık vericidir: “...harp zenginlerinin nihaysiz masrafları halkın gözüne batıyormuş... Meselâ: Ben sana kese-yi masrafı anlatayım! Őiřli’de bir konak tuttum. Ada’da bir köşk aldım, kalabalığım yok. Üç hizmetçim var. Bir de çocuklarımla mürebbiyesi, kızımın piyano muallimesi bizimle oturuyor, küçük çocuğumun sütninesi validemin perhiz yemeğini pişiren bir aşçı, bir sofracı Rum kızı... Bir kâhya kadın. Bizim hanımın emektar dadısı... Selamlıkta bir aşçı, bir çırak, bahçivan, uşak, bir de kapıcı var. Bir de otomobilim var. Ada’da çocukları banyoya götürüp getirmek için kira ile bir araba tuttum. Tabii otomobilimi Ada’ya götüremezdim. Unuttum bir de şoförüm var. Orta halli bir aileden farklı bir hayat yaşamıyorum, bütün arkadaşlar da benim gibi... hepsi hepsi ayda bin beş yüz lira masrafım var” (Orhan Mithat, 1334: 2201).

“Harp Zengini ile Mülakat”ta Orhan Mithat, harp zengini tipini mekân, kişilik ve zihniyet özellikleri bağlamında karikatürize ederek gözler önüne serer. Onların sürdürdüğü hayatın bütün ayrıntılarında paranın egemenliği hissedilir. Birdenbire ve kolay kazanılan para insanları ölçsüz ve bencil yapmış, bütün ahlaki değerlerin yerini maddeye dayalı bir anlayış almıştır. Dejenere bir hayat sürdüren harp zenginleri savaşın getirdiği kan ve gözyaşından beslenirler.

Niçin Zengin Olmamış: İlk kez *Büyük Mecmua*’da 20 Mart 1919 tarihinde yayımlanan Ömer Seyfettin’in “Niçin Zengin Olmamış?” adlı hikâyesi harp zengini tipini farklı bir biçimde anlatır. “Bir Sultanî mualliminin hâtırat defterinden üç dört sahife” alt başlığından da kolayca anlaşıldığı üzere hikâye günlük / hatırat biçiminde düzenlenmiştir. 7 Kânun-ı sâni 1916 ile 19 Mart 1917 tarihleri arasındaki yaklaşık on ayda bir lise öğretmeninin gözünden savaşın doğurduğu farklı sosyal kesitler anlatılır. Maaşı ve çeviri yaparak kazandığı ek gelire rağmen geçinemeyen anlatıcı, bir gün idadide okurken okuldan kovulan Şemsi adlı bir arkadaşına rastlar. İki ay içinde yetmiş beş bin lira kazanmakla övünen tüccar arkadaşından kolay zengin olmanın yolunun Topal’dan geçtiğini öğrenir. Hikâyenin kurgu evrenine dâhil edilen Topal, savaş yıllarında reel âlemde yaptığı yolsuzluklarla kötü şöhreti ayyuka çıkan Harbiye Nezareti Levazım Dairesi Başkanđı Topal İsmail Hakkı Paşa’dan başkası değildir. Onun el verdiği herkes hemen zengin olmaktadır. Nitekim hikâyenin anlatıcısı ve merkez kişisi dört ay içinde sermayesi bile olmadan zengin olur. Askerlik tehlikesinden kurtulmak için muallimliği resmen bırakmayan yeni zengin, eski fakir muallim, yerine birini maaşının üzerine para vererek vekil bırakır. Kendisi de “yeni zengin”lerin arasına karışır. Eski ve yeni hayatını defterine şöyle kaydeder: “Şemsi, ilk ayda, bana, anafordan üçbin lira kazandırdı. Doğrusu kendisine çok müteşekkirim. Beni adam etti. Un işi yapıyoruz. Zaten bundan kârlı bir şey yok. Biraz zahireye de karışıyoruz. Şeker filan kapatıyoruz. Dört ay evvel yazdıklarımı

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

okurken gülümsedim. Vay anasını! O sefaletlere nasıl dayanmışım! Günde yarım liraya kapalı bir dershanede beş saat kafa patlatmak! Sonra bu derece sarıh bir eşekliği fazilet zannetmek! Ben, çok şükür bu pîr aşkına sürünmek faziletini kaybettim. Vâkıa şimdi bulunduğum muhit biraz adi. Fakat katiyyen ukala değil... Herkesin emeli, felsefesi, arzusu bir: Para kazanmak!... Açıkgozlülük en büyük kuvvet... Ah şu muharebenin başında niçin elimden bir tutan olmadı? Biz hâlâ bugünün fakirleri sayılırız. Şimdi öyle adamlar var ki, son iki sene içinde on milyon lira kazanmışlar... Topal ile küçük bir ortaklık kâfi! Balkan trenleri, Anadolu hattı bir ay insan için çalışsa..." (Ömer Seyfettin, 1919: 46).

Harp zengini muallim geçen zaman içinde hızla zenginleşir ve cebindeki paranın miktarı arttıkça da insani değerleri sukuta uğrar. Ancak diğerlerinden farklı olarak o, bir gün tesadüfen karşılaştığı feci manzara karşısında yaptığı büyük hatayı anlar. Günlüğüne 2 Şubat 1917 tarihinde yazdıklarında "yeni zenginler"ın arasından nasıl ayrılarak eski namuslu günlerine döndüğünün ayrıntıları vardır. Cerrahpaşa'da yeni zengin birine davet edilen anlatıcı, evine geri dönerken Laleli'den Yenikapı'ya inen sokaktaki çocukluğunun geçtiği evi görme merakına düşer. Rastladığı perişan kılıklı dört belediye görevlisinin yıkıntılar arasında dolaşarak açlıktan ölenleri topladıklarını söylemesi anlatıcıyı derinden sarsar. İki senedir halkın açlıktan kırıldığını ve bu duruma sebep olan hainler Allah'ın gazabına uğramazsa açlıktan ölümlerin devam edeceğini anlatan görevliler, hain olarak "millete ekmek diye kum, toprak yedirenler! Katığı dünya yüzünden kaldıranlar! Fukarayı soyup zengin olanlar! Otomobillerde uçanlar!" diyerek harp zenginlerini işaret ederler. Anlatıcı "insanları açlıktan öldüren bizlerdik! Bize yol gösteren, bazı müsaade edip bizimle beraber çalanlardı! Şemsi ile beraber Kâğıthane'de uzun bir "un damarı" keşfetmiştik. Üç aydır orada çıkarttığımız ince killeri iaşeye satıyorduk. İlaşe de bile bile ortaklama bunu alıyor, içine biraz paspal (çok kepekli un) karıştırarak fırınlara dağıtıyordu." (Ömer Seyfettin, 1919: 47) diye aklından geçirir ve görevlilerin biri kadın biri erkek iki ceset bulmalarına tanık olur. Gördükleri karşısında büyük bir vicdan azabı duyan anlatıcı, millete asıl kötülüğü yapanların Topal İsmail Hakkı Paşa gibiler olduğunu ve onlardan birini öldürmenin cephede düşman askeri öldürmekten çok daha hayırlı olacağı sonucuna varır. Ancak böyle bir cinayet işleme yoluna gitmekten vazgeçer. Hikâyenin 19 Mart tarihli sonuç bölümünden anlatıcının milleti soyarak kazandığı bütün paraları aşevlerine, fakirler için kurulmuş cemiyetlere dağıttığı ve eski namuslu günlerine dönerek huzurlu ve mutlu bir aile düzenine yeniden kavuştuğu anlaşılır.

Oburluktan Patlayan Mütareke Zengini: Daha genç bir yazar iken hikâyelerinde Trablusgarp Savaşı'nı işleyen (Ceyhan, 2009: 1881) Aka Gündüz'ün "Oburluktan Patlayan Mütareke Zengini" adlı mizahî hikâyesi "harp zengini" kavramına "mütareke zengini" kavramının da eklenmesini sağlar. 1336 (1920) yılına ait *Diken ve İnci Salnamesi*'ndeki hikâyenin kahramanı Efkârî Efendi'dir. Onun ölümüyle başlayan metinde, geleneksel mizah figürlerimizden Karagöz ve Hacivat'a yer verilir. Anlatıcı Karagöz'dür. Ayrıca Efkârî Efendi'nin eşi de geçmiş yılları bilen ve özetleyen diğer anlatıcı konumundadır. Karagöz, Hacivat ve Tuzsuz Deli Mustafa'nın varlığı hikâyenin bir gölge oyunu çeşnisi kazanmasını sağlar. Efkârî Efendi'nin adı belli ki yazar tarafından sembolik olarak seçilmiştir, çünkü efkâr pek fakir, çok fakir anlamındadır. Nitekim bütün savaş boyunca türlü maddi sıkıntılarla gerek kendisinin gerekse ailesinin karnını doyurmakta türlü sıkıntılar çeken Efkârî Efendi, İttihatçılar'a muhalefet eden birinin avukatlığını üstlendiği için mimlenir. Savaş zamanı çevrelerindeki herkese yağ, şeker, pirinç ve bulgur gibi temel ihtiyaç maddeleri bol bol dağıtıldığı halde Efkârî Efendi ailesine vesika ekmeği bile verilmez. Savaş bitince Efkârî Efendi, hükûmeti idare edenlerin elinden kurtuldukları için sevinir, ancak bir süre daha boş dolaşır. Bir gün eve gelerek artık tüccar olduğu haberini verir. Sermayesiz nasıl tüccar olduğunu soran eşine çok manidar bir biçimde "Sermaye dediğin ne oluyor ki? Çamura paspala sermaye mi olur? O kadar erbab-ı hamiyet var" cevabını verir. Sonraki günlerde Efkârî Efendi'nin rüyasında "Paspal, un, arpa, çuvalları getirin! Kâğıthane'ye toprak kayığı gitti mi?" gibi sözlerle

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

yolsuzluklarını ele verir şekilde sayıklamaya başladığı görülür ve bir gün eve “Zengin oldum zengin!” çığlıkları atarak gelir. Ne zengini olduğunu soran eşine Efkarî Efendi’nin “Ne zengini olacak, mütareke zengini! Harp zengini olur da mütareke zengini olmaz mı?” cevabını vermesi edebiyatımızda yerini almaya başlayan “harp zengini” kavramının yanına bir de “mütareke zengini”nin eklenmekte olduğunu gösterir.

Efkarî Efendi kazandığı paralarla ilk iş olarak on yıldır doğru dürüst yemek görmeyen midelerine ziyafet çekmeyi planlar. Eve önden iki kıvrırcık koyun budu, dört zenbil erzak, altı yedi okka baklava, turfanda kavun, birçok kutu ve kavanoz gönderir. Akşamüzeri eve gelince ailecek sofraya oturulur ve o akşam Efkarî Efendi’nin yediklerini eşi şöyle anlatır: “Koca bir kutu çıkardı. Açtı, içinde eski vesika ekmeği gibi kapkara, çamurdan bir şey vardı. Bu nedir? Dedim. Siyah havyar dedi. Tabaklara koyarken iki kaşık höpürdetti. Baklavayı böreği tattı. Hepimiz sofraya oturduk. Efendi o kara havyarın yarısını yedi. Galiba yarım okka vardı. Sonra (bu tuzlu geldi) diye altı samsa baklava dört dilim kavun yedi. Biz de yedik ama, efendinin gözleri dönmüş kimseyi görmüyordu. But kızartması içini bayılmış üç kutu açtı, iştiha için istakoz, aldım dedi. Biz istakozdan korktuk, kırmızı kırmızı ayaklı bir şeydi. Efendi hepsini yedi. Sonra böreğe gelince, iki parça yedikten sonra hoşuna gitmedi. Peynirli makarnanın üzerine ayva reçeli döküp yemeğe başladı... Hasene ortanca kız, baba bu ne? diye koca bir kutu gösterdi. Merhum yine o çamur gibi şeyi yemeğe dalmıştı. Baktı.

-Ay diye haykırdı. Pastaları unutmuşuz.

Hemen kutuyu açtık, içinden bin türlü çörekler çıktı... Artık efendi dalmış, yiyor, içiyor kuşağını gevşete gevşete geriliyordu. Bir aralık eli yanına sarktı. Yarabbi şükür dedi ve sofradan kalkmak istedi. Ayağı uyuşturdu da kalkamıyor sandı. Efendi pastalardan yarımşar tane çoluk çocuğa bırakmıştı. Ağzına, bastırır diye koca bir sardalya balığı aldı. Son bir gayretle ayağa fırladı. Bir zaman ayakta dikile kaldı, sonra bir gürültü ile yere yuvarlanıverdi” (Aka Gündüz, 1336: 20).

Efkarî Efendi, herkesin türlü yoksunluklar yaşadığı bir dönemde ironik bir biçimde açlıktan değil aşırı yemekten dolayı çatlayarak ölmüştür. O, birçok benzerleri gibi maddi imkânsızlıklar karşısında daha fazla namus, şeref, vicdan gibi manevi değerlerini muhafaza edememiş, bunların hepsini bir kenara iterek gayrimeşru ve günahkâr bir yolu tercih etmiştir. Aka Gündüz, edebî bir metin yoluyla hem savaş döneminde başlayan vurgunculuğun mütareke döneminde de aynen devam ettiğine dikkati çekmiş hem de ister harp zengini olsun ister mütareke zengini tipin özelliklerinin değişmediğini vurgulamıştır.

Namusla Açlık Meselesi: Hüseyin Rahmi, “Namusla Açlık Meselesi” (Hüseyin Rahmi, 1933: 3-12) adlı hikâyesinde harp zengini tipini odak noktasına almak yerine onların büyük ve abartılı bir biçimde varlık içinde yüzerek yaşamalarının bedelini can, mal ve namuslarıyla ödeyen geniş halk yığınlarının fakirliğini ve çaresizliğini gözler önüne sermiştir. Hikâyenin savaş esnasındaki maddi sıkıntılar üzerine şekilleneceğini “Harpten evveli kendi bin beş yüz, oğlu dört yüz, damadı yedi yüz kuruş maaş alıyorlar muzayekasız geçiniyorlardı” cümlesiyle başlamasından anlamak mümkündür. Nitekim Sem’i Efendi bir oğlunun ve bir damadının askere alınması üzerine emekli maaşıyla kendini, eşini, kızını, gelinini ve torununu geçindirmek zaruretiyle karşı karşıya kalır. Ancak maaşı yetmez ve evdeki gümüş kupa, kaşık gibi eşyalar ilk elden satılır. “İhtiyar kadınların sandıklarında saklı ipekli kumaşlar, brüncikler, gençlerin gelinlik, paçalık, yedilik elbiseleri ufak tefek küpe, yüzük, bilezik iğne gibi ziynet takımları onları takip etti. Daha sonra misafir döşekleri, mutfak bakırları hep pazara döküldü. Ot, yün minderler, halı seccadeler perdelerle varıncaya kadar hep o yola” gönderilir. Ev gitgide tamtakır kalsa da “mide denilen o dipsiz kuyu doymak” (Hüseyin Rahmi, 1933: 4) bilmez. En son içinde oturdukları evin parasını da yedi sekiz ay içinde yiyip tükettince bir buçuk odalı bir bostan kulübesine sığınacak kadar düşerler. Sefaletin üzerlerine çöktüğü sırada torunları Ayşe Sünbüle’nin annesi gelinleri Düriye ortadan kaybolur.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

Birkaç ay sonra onu “otomobillerde, ipekler, samurlar içinde” (Hüseyin Rahmi, 1933: 6) görürler ve “bir bulgurcuya metres olduğu” söylenir. Zaten oğlundan haber alamayan Sem’i Efendi’yi bu darbe daha beter hâle getirir ise de zamanla kendini toparlar. Ancak gün gelir elbiselerini değil yüzlerini dahi yıkayacak sabun bulamaz duruma düşerler. Çamaşırlarını değiştiremezler, üstlerinde çürüyüp lime lime dökülünceye kadar giyerler. Artık belli öğünlerde değil, ne zaman yiyecek bir şey bulurlarsa açlıktan ölmek için o zaman karınlarını doyururlar. Gün gelir Sem’i Efendi, torunu Ayşe Sümbüle’nin açlıktan haykırışlarına dayanamaz ve eşinin “Şuraya köşe başına çık dilen... Ne toplayabilirsen” sözüne itaat ederek dilenmeye başlar. Onun dilenmek üzere evden çıktığı sırada gelini Düriye kızını görmeye gelir ve çocuğunun halini görünce doktor, ilaç, yiyecek içecek her şeyi getirtir ve kayınvalidesine 100 lira da para verir. Sem’i Efendi’ye tanıdığı birinin gelini hakkında “Allah versin, kazanıyor. Böyle zamanda gençlikten güzellikten iyi sermaye mi olur?” şeklinde kinayeli yorumlarda bulunması üzerine inme iner. Sonraki günleri anlatıcı şöyle özetler: “Artık para vardı. Bir taraftan yine Düriyeden imdat geliyordu. İyice bir haneye taşındılar. Doktorlar, tedaviler, yarı tarafı tutmaz bir halde menzul kendine geldi. Yiyor, içiyor, nebatî bir hayatla yaşıyor, etrafına melûl melûl bakıyor. Bu sarfiyatın nereden geldiğini sormaz bir kaygusuzluk gösteriyor. Bazan kelimelerin hecelerini çeviremeyen ağır dilinin altında sözleri ezerek yarı anlaşılır birşeyler mırıldanıyordu” (Hüseyin Rahmi, 1933: 11). Ailenin bütün bu başına gelenler yetmezmiş gibi bir gün kızları Rasiha da ortadan kaybolur. Hikâyenin sonunda Sem’i Efendi kızının da tıpkı gelini gibi kötü yola düşmesine sessiz gözyaşları dökerken eşinin ona söylediği sözler devrin acımasız şartlarını tasvir eder niteliktedir: “Ağlama.. Ağlama kimsede merhamet kalmadı. Üç dört saat dilendin eline yetmiş para koydular. Bir tiyatro şanosu üstünde göbek ataydın yedi yüz kuruş kazanırdın. Halkı eğlendirmeli, aldatmalı, ziyana, günaha sokmalı ki ceplerin dolsun.. Efendi âhir zaman oldu.. Ahır zaman.. Şimdi günah işlemeyen kimsenin karnı doymuyor. Gazetecisi, bakkalı, çakkalı, tüccarı, bulgurcusu, hep öyle yapmadılar mı? Neler vadettiler bak sonra bizi ne hale getirdiler.. Onlar alyon oldular biz dilenci.. Herkes nesi para ederse onu satıyor.. Damadımız oğlumuz kalmadı. Sen kazanamazsın, ben çalışamam.. Kızlarımız da para getirmezlerse açlıktan ölüyoruz.. Sütünü iç.. Şimdi sana.. Kıvrıkcık etinden ince kıyılmış köfte getireceğim.. Arkasından bir tabak tatlı.. Bu namusla açlık mes’alesi.. Çokları bizim gibi oldular.. Keyfine bak..” (Hüseyin Rahmi, 1933: 12).

Hüseyin Rahmi dışında savaşın getirdiği fakirliğin ve harp zenginliğinin bir sonucu olarak bazı kadınların iffetinden vazgeçerek büyük bir gösteriş içinde gayriahlaki şartlarda rahatça yaşamalarını anlatan çok sayıda yazar vardır. Bunlardan Refik Halit *İstanbul’un Bir Yüzü* ve Sermet Muhtar Alus *Harp Zengininin Gelini* romanlarıyla harp zengini ve devrin dejenere kadın tipini ayrıntılarıyla işleyen yazarlardan sadece ikisidir.

İstanbul’un Bir Yüzü: Refik Halit’in 1920 yılındaki ilk baskısında *İstanbul’un İç Yüzü* adıyla yayımladığı, ancak daha sonraki baskılarda *İstanbul’un Bir Yüzü* biçiminde ad değişikliğine gittiği romanında, anlatıcı olarak bir kadın kahramanı kullanır. İsmet ile çocukluğundan tanıdığı Kani romanın merkez kişileridir. Yazar erkek olmasına rağmen anlatıcı bir kadındır: İsmet. Refik Halit bir kadının ağzından çok başarılı bir biçimde romanını kurgulamıştır. Roman ilk bölümünün başlığının “bir harp zengini” oluşuyla konumuz açısından ayrıca dikkat çeker. Nitekim Kani “cilasız gözler alan narin tekerlekli, tombul atlı, oyuncak gibi küçük ve süslü araba”sı ile “arkasında bal renginde, beli kemerli, dar, şık bir pardösü.. Altın saplı bastonu elinde dimdik selamlar” dağıtan (Karay, 2009: 7) edasıyla tam bir harp zengini tipidir. Keza İsmet de daha çocukluğunda zenginliğe karşı yakınlık duyan, elmaslı ve kürklü hanımlara sokulmak isteyen bir tabiata sahiptir. İsmet’i farklı kılan bir özelliği de harp zengini tipi deyince akla hep erkekler gelirken onunla ilk kez bir harp zengini kadın tipi vücuda getirilmesidir. Refik Halit, orijinal bir biçimde romanında hem kadın anlatıcı hem de kadın harp zengini tipini kullanarak bir buluş yapmıştır. İsmet, savaştan beri izini kaybettiği Kani’nin harp zengini olduğunu duymuş, çocukluktan tanıdığı Kani’nin ismi ve

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

şöhreti bir süre bulunduğu İzmir'e kadar gelmiştir. O sıralarda İsmet, İzmir'de çok meşguldür, çünkü İzmirli incir ve üzüm tüccarları “yakasını bırakmazlar”, ziyafetten ziyafete götürerek, bir taraftan izzet ü ikram ile eğlendirirler, öbür taraftan da para kazanmanın yolunu öğretirler. Bu sayede rahat ve kaygısız yaşamasına yetecek kadar servet edinmesini sağlarlar (Karay, 2009: 12). İsmet harp zenginliğini yalnızca kısa sürede zengin olma yönünden değil, gayriahlaki tutumuyla da örnekler. Kani ile eskiye dayanan bir ilişkileri vardır ve yıllar sonra tekrar karşılaştıklarında kaldıkları yerden devam etmekte bir beis görmezler. Aralarındaki tutkuya dayalı aşkın yaşanış biçiminde bile savaşın getirdiği bir yozlaşma vardır. Raif Necdet devrin aşk anlayışını şöyle özetler: “Harpa aşka bile elim, anıf bir darbe-i inhiraf vurdu. Filvaki evvelki aşklarla şimdiki arasında nazar-ı tahlilden firar edemeyen mühim ve mehib farklar var! Hayatın güzel bir gururu olan aşkın hâle-i şiirini, denilebilir ki, harb-i umuminin ika ettiği muhteris, çirkin bulutlarla karardı, soldu.. Taravetini, füsununu, cazibe-i ismetini ve şule-i asaletini kaybetti!” (Raif Necdet, 1922: 356). Bu yüzden İsmet ve Kani, halkın kendilerini tasvip etmemelerini, eleştirmelerini hiç sayarlar. Hatta İsmet kıskanıldıklarını düşünür: “Biliyordum ki halk, harp zenginlerini çok kıskanıyor, hiç çekemiyor. Aleyhinde bin yalan, bin masal düzerek gezdiği yere yayıyor, yılan hikâyesi gibi uzatıyordu.” (Karay, 2009: 16). İsmet'in düşünce biçimiyle Orhan Mithat'ın “Harpa Zengini ile Mülakat” hikâyesindeki harp zengini tipinin sokaktaki açlığı ve fakirliği görmezden gelişi arasında tam bir benzerlik vardır. Her ikisi de büyük bir gösteriş içinde, o kadar başarı dönerek yaşarlar ki kendilerinin dışında da bir dünya olabileceği fikrini yok farz ederler.

Harpa Zengininin Gelini: Refik Halit gibi Sermet Muhtar da *Harpa Zengininin Gelini* romanında bütünüyle harp zenginlerinin sürdürdüğü dejenere hayatı anlatır. Eserin 1932 yılında tefrika, 1934'te ise kitap olarak yayımlanmış olması konuya duyulan ilginin Cumhuriyet yıllarında da devam ettiğini göstermesi açısından önemlidir. Ülkemizde I. Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan Kurtuluş Savaşı yıllarında işgal İstanbul'unda benzer hayatların sürdürülmüş olması harp zenginlerinin gündemde kalmasını sağlamıştır. *Harpa Zengininin Gelini*, harp zengini olan Cevdet Efendi'nin gelini Suat'ın lüks hayat merakı ve evli olmasına rağmen bir diğer harp zengini Kandilzade ile gayrimeşru ilişki içinde olması üzerine kurulmuştur. Suat zengin bir ailenin gelini olmasına rağmen açgözlülük, doyumsuzluk ve sadakatsizlik yüzünden eşini bırakarak serbest ve kuralsız bir hayatı tercih eder. Kandilzade ise para ile her şeyin satın alınabileceğini düşünen klasik bir harp zengini tipidir: Şişman, altın dişli, “manda gözü gibi zümrülden bir boyun bağı iğnesi; işlemeli keten gömlek; gene beyaz ketenden yelek. Yeleğin üst cebinde elmaslı kehribar ağızlık, platinden bir kurşun kalemi; alt ceplerin bir tarafında, serçe parmak kalınlığında altın kordona takılı, K markalı kronometre saat; öte tarafında, kordona merbut, mineli, küçücük bir esans şişesi. Ceketin dışındaki üst cebinde, gene K markalı bir ipek mendil ve mürekkepli altın kalemin çengeli. Alt ceplerde bermutat K markalı yeşil altından sigara tabakası; keten mendil; içinde ne olduğunu ve kime verileceğini Allahla kendisi bilen bir kuyumcu kutusu, mahfaza içinde altın kenarlı mavi gözlük... Asıl iş ceketin iç ceplerinde idi. Her iki yan da şişkin mi şişkindi... Kandilzadenin indinde para, pul mesabesinde idi; ufaklığın esamisi yoktu” (Sermet Muhtar, 1934: 129-130). Kandilzade de harp zengini diğer benzerleri gibi para ile temin edilemeyecek hiçbir şey bulunmadığı fikrindedir. Onun düstur edindiği söz “parası ile değil mi, parayı veren düdüğü çalar” (Sermet Muhtar, 1934: 302) şeklindedir. Giyim kuşam merakının yanı sıra kadınlara olan düşkünlüğünün de arkasında aynı anlayış görülür. Onun gözünde para, istediklerine kavuşabilmek için bir vasitadan ibarettir ve bütün insani değerlerden uzaklaştırıcı etkisi vardır. Sonuç olarak, maddi imkânın kolay ve gayrimeşru yollardan kazanılması beraberinde manevi yitimi getirmektedir.

Sonuç

Siyasal, sosyal ve ekonomik sebeplerle toplum yapısında çeşitli farklılaşmaların meydana gelmesi kaçınılmaz ve doğaldır. Bu bağlamda devrin olumlu veya olumsuz yansımaları er geç birey

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

üzerinde de etkisini gösterir. Savaş bir ülkenin bütününe ilgilendiren bir olgu olduğundan herkesin hayatını etkiler. Normal olarak çatışmanın, mücadelenin bulunduğu bir yerde insanlar zarar görürler. Can, mal ve namus güvenliğinin tehlikeye girmesine ilaveten üretimin durma noktasına gelmesi, gelir düzeyinin çok düşük seviyelere inmesi, hayatın pahalalanması ve temel ihtiyaç maddelerinin dahi karşılanamayacak duruma düşülmesi savaşı çoğunluk için ölüm kalım meselesi haline getirir. Ancak böyle ortamlarda bile dönemin problemlerini kendileri için fırsat haline dönüştürebilen kişiler vardır. Otoriteyi suiistimal edip kanuni boşluklardan yararlanarak gayrimeşru yollara yönelen bazı insanlar kısa zamanda hızla zenginleşirler.

I. Dünya Savaşı sırasında hem Osmanlı İmparatorluğu'nda hem de Fransa, Almanya ve Amerika gibi çeşitli ülkelerde birtakım savaş vurguncuları türedi. Fransa'da eski ve köklü zenginlerden ayırt etmek için "yeni zengin" (néo riches), Amerika'da kanun dışılığı vurgulamak için "savaş vurguncusu" (war profiteer) gibi yeni kavramlar türetilerek bu kesimleri adlandırmada kullanıldı. Türk basını, başlangıçta Fransız basınının etkisinde kalarak "yeni zenginler" ifadesini tercih ederken zamanla "harp zengini" söylemi bir kavram olarak genel kabul gördü ve konudan bahseden bütün yazarların ortak kullanımı haline geldi. "Harp zengini" kavramını basında ilk kez bütün yönleriyle ele alıp diğer zenginlerden ayırma yoluna giden Kazım Şinasi ve Ahmet Emin (Yalman)'dir. Özellikle Ahmet Emin, "harp zengini" kavramının sınıflandırılmasını ve yerleşmesini sağladığı gibi polemikler aracılığıyla kamuoyunun dikkatini konuya çekmesiyle de önemli bir iş başarmıştır. Devrin *Vakit*, *Sabah*, *Tasvir-i Efkâr* gibi gazeteleri ile *Yeni Mecmua*, *Büyük Mecmua*, *Diken*, *Donanma* gibi dergileri, öncelikle savaş zamanında işlenen suçlar kapsamındaki vagon ticareti, şeker ve un vurgunlarından bahsettiler. Ortaya çıkan çeşitli usulsüzlükleri ve yolsuzlukları topluma duyurdular. Halk ve aydın kesim arasında harp zenginlerine karşı tepki oluşmasını sağladılar. Yaşanan olaylar ve bunların haber yapılması 1918 yılından itibaren etkisini gösterdi ve konu edebî boyutta ele alınmaya başlandı. Böylece Türk edebiyatında "harp zengini" tipini ve onun dünyasını anlatan eserlerin sayısı hızla arttı. Edebiyatçılarımız tarafından Tanzimat dönemindeki alafranga tipine benzer yeni bir tip yaratıldı: harp zengini. Alafranga (züppe) tipi gibi olumsuz olan harp zengini tipi, I. Dünya Savaşı'nın doğurduğu şartların sonuçlarından biri idi. Örneklerine Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet döneminde de rastlandı. Nitekim Refik Halit, Hüseyin Rahmi, Sermet Muhtar gibi yazarlar tarafından 1920'li ve 1930'lu yıllarda da harp zenginlerinden dolayı veya dolaysız bir biçimde söz eden eserler yazılmaya devam edildi.

Edebiyat ve toplum bağlamında düşünüldüğünde harp zengini tipi savaşın kötü ve karanlık yüzünün bir yansımasıdır. Bu sebeple, edebî metinlerde olumsuz ve gülünç bir biçimde işlenmiş ve kalıcılık kazanmıştır. Dolayısıyla tipin işlenişindeki benzerlikler ve konuyla ilgili eser sayısının çokluğu dikkate alındığında yapılacak edebiyat tarihi çalışmalarında harp zengini tipine ayrıntılı bir biçimde yer verilmesi kaçınılmaz bir zaruret olarak görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmet Emin (1918). Bir Şifa Çaresi, *Vakit*, s. 1.
 _____ (1918). Harp Zenginliğinin Nev'ileri, *Vakit*, s. 1.
 _____ (1918). Vagon Ticaretinin Men'i, *Vakit*, s. 1.
 Aka Gündüz (1336/1920). Oburluktan Patlayan Mütareke Zengini", *Diken ve İnci Salnamesi*, s. 17-20.
 Ceyhan, N. (2009). 1911-1922 Yılları Arası Türk Hikâyesine Kaynak: Harp, *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/1-II Winter*, p. 1807-1822, www.turkishstudies.net, ANKARA- TURKEY

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 10/ 16 Fall 2015

- Duman, H. H., Güreşir, S. K. (2009). Yeni Türk Edebiyatının Kaynakları: Savaş ve Edebiyat, *Turkish Studies- International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/1-I Winter*, p. 29-77, www.turkishstudies.net, ANKARA-TURKEY
- Eldem, V. (1994). *Harp ve Mütareke Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomisi*, Ankara: TTK Basımevi.
- Hüseyin Rahmi (1933). Namusla Açlık Meselesi, *Namusla Açlık Meselesi*, İstanbul: Hilmi Kitaphanesi, s. 3-12.
- Kacıroğlu, M. (2009). Millî Mücadele ve Erken Dönem Cumhuriyet Romanında Harp Zenginleri, *Karadeniz Araştırmaları*, S. 20, s. 117-136.
- Kazım Şinasi (1918). Harp Zenginleri, *Yeni Mecmua*, c. 2, S. 38, s. 237.
- _____ (1918). Yine Harp Zenginleri, *Yeni Mecmua*, c. 2, S. 41, s. 298.
- Mehmet Asım (1918). Bir Mesele İçindeki Meseleler, *Vakit*, s. 1.
- Orhan Mithat (1334). Harp Zengini ile Mülakat, *Donanma*, c. 9, S. 137, s. 2197-2201.
- 14 Vagon Şekeri Kim Getirdi? (1918). *Vakit*, s. 1.
- 14 Vagon Meselesi (1918). *Vakit*, s. 1-2.
- Ömer Seyfettin (1919). Niçin Zengin Olmamış, *Büyük Mecmua*, S. 3, s. 45-47.
- Raif Necdet (1922). Harb-i Umumi ve Edebiyat, Hayat-ı Edebiye, İstanbul: Orhaniye Matbaası.
- Refik Halit (1918). Harp Zengini, *Yeni Mecmua*, c. 2, S. 42, s. 301-302.
- _____ (t.y.). Harp ve Kadın, *Tanıdıklarım*, İstanbul: Semih Lütfi Kitabevi, s. 147-149.
- _____ (2009). *İstanbul'un Bir Yüzü*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- S. (1918). Fransa'da Yeni Zenginler, *Yeni Mecmua*, c. 2, S. 38, s. 228.
- Sedad (Simavi) (1918). *Yeni Zenginler*, Dersaadet: Matbaa-i Orhaniye.
- _____ (1993). *Paramparça (Yeni Zenginler Harp Fakirleri)*, İstanbul: Adam Yayınları.
- Sermet Muhtar (1934). *Harp Zengininin Gelini*, İstanbul: Kanaat Kütüphanesi.
- Sertel, Z. (1968). *Hatırladıklarım*, İstanbul: Yayılcık Matbaası.
- Şeker Meselesi Yeni İfşaat (1918). *Vakit*, s. 1-2.
- Toprak, Z. (2012). *Türkiye'de Millî İktisat (1908-1918)*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Van Het Hof, S. D. (2010). Erken Dönem Cumhuriyet Romanında Zenginler ve Zenginlik, *Kültür ve İletişim*, 13 (2), Yaz, s. 81-106.
- Yine Harp Zenginleri (1918). *Sabah*, s. 1.
- Yine Harp Zenginleri (1918). *Sabah*, s. 1.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- Demiryürek, M., (2015). "Savaştan Doğan Bir Tip: "Harp Zengini"/ A Character Borne By The War: The War Profiteer", *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. H. Ömer Karpuz Armağanı), Volume 10/16 Fall 2015, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8763>, p. 493-508.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

